

Prometeusz – bohater wieloznaczny

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Franz Kafka, *Prometeusz*, [w:] *Nowele i miniatury*, tłum. R. Karst, Warszawa 1974, s. 370.
- Źródło: Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1987, s. 150.
- Źródło: Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1987, s. 932.
- Źródło: Zygmunt Kubiak, *Mitologia Greków i Rzymian*, Warszawa 1998, s. 94–103.

Prometeusz – bohater wieloznaczny

Prometeusz przynoszący ludziom ogień

Źródło: Angerer der Aeltere, dostępny w internecie: Wikimedia, licencja: CC BY-SA 4.0.

Prometeusz ulepił człowieka z gliny zmieszanej ze łzami i wykradł ogień bogom. Dał go ludziom, a potem nauczył ich przetapiać metale i kuć zbroje, budować domy i statki, a nawet liczyć, czytać i pisać. Rozgniewany tym Zeus, skazał go na straszliwe męki – Prometeusz, przykuty do skały, cierpiał za całą ludzkość. Mit ten był inspiracją już dla Ajschylosa, odwoływali się do niego Mickiewicz, Słowacki. Niezlomną postawę Prometeusza porównywano z sytuacją Polski, cierpiącej pod zaborami. Stał się symbolem poświęcenia się jednostki w imię dobra społeczności, a także symbolem buntu wobec wyroków losu albo władzy.

Twoje cele

- Dokonasz analizy fragmentów eseju *Ten śmieszny Prometeusz* Michała Głowińskiego.
- Omówisz losy Prometeusza.
- Wskażesz cechy postaci, dzięki którym powstał w późniejszych czasach termin *prometeizm*.

- Wyjaśnij trafność tytułu eseju *Ten śmieszny Prometeusz*.

Przeczytaj

Ukarany Prometeusz

Prometeusz należy do tych postaci wywodzących się z mitologii antycznej, które wciąż pojawiają się w sztuce. Nie pominął go też w swej *Mitologii Greków i Rzymian* [Zygmunt Kubiak](#):

” Zygmunt Kubiak

Mitologia Greków i Rzymian

Niebawem staniemy wobec wielkiego Tytana. Jego imię, *Prometheus*, znaczy „Wprzód-Myślący”, czyli Roztropny. Pierwsze wieści o jego rodzinie czerpiemy z [poematów Hezjodejskich](#). W *Teogonii* czytamy, że Tytan Japetos pojął w małżeństwo okeanidę, którą Hezjod zwię Klimene [...], a niektóre inne świadectwa – Azja. Ta urodziła Japetosowi [Atlasa](#), Menojtiosa, Prometeusza i Epimeteusza. [...]

W świecie życia i ruchu pozostali dwaj [Japetydzi](#), Prometeusz i Epimeteusz. Tu od razu powiedzmy, że przeciwieństwo jest wypisane już w ich imionach. Miano bowiem *Epimetheus* znaczy „Wstecz-Myślący”. Różnica między zdolnością przewidywania a spóźniającym się myśleniem miała się przejawiać pośród zdarzeń, które się nam jawią nieco dziwne przez swoją prostotę, chciałoby się rzec: przez to, że wyglądają na jakąś serię anegdot. Zaczynają się one od tego, że Prometeusz przebiegle oszukał Zeusa. W *Pracach i dniach* mówi się najpierw ogólnie [...], iż bogowie zataili przed ludźmi środki do życia, więc ci muszą je wydzierać z ziemi mozolną pracą. Ale zaraz autor dodaje, iż przyczyną takiego potraktowania ludzi był gniew Zeusa na [szalbierstwo](#) Prometeusza: właśnie dlatego władca olimpijski ukrył zwłaszcza ogień. *Teogonia* zaś podaje [...] dosyć dokładnie, na

czym tamto oszustwo polegało. Oto gdy bogowie i śmiertelni ludzie zawierali [...] układ dotyczący mięsa ofiarnego, Prometeusz uciekł się do podstępu. [...]

Wtedy trzeba było wydzielić z ludzkich posiłków tę część, którą należało spalać w ofierze dla bogów. [...] Nad światem już panował Zeus, a jako rzecznik ludzi wystąpił Prometeusz, który był jego boskim kuzynem: ojcowie obu, Kronos i Japetos, byli przecież Tytanami, braćmi, synami [Uranosa i Gai](#). Przemysłny Tytan pośpieszył się z podzieleniem rozrosłego wołu na dwie części, które przedstawił bogom. Z jednej strony położył przykryte skórą mięso i jelita, a drugiej kości owinięte po wierzchu tłuszczem. Podstępnie wezwał Zeusa, żeby wybrał, co woli [...]: „Najwspanialszy Zeusie, największy z wiecznych bogów, wybierz tę część, którą ci duch twój zaleca”.

Anegdota jawi się nam zaiste tak surowa, tak pierwotna, jak rozrąbane mięso. [...] O co tu chodziło? O uzasadnienie stosowanej praktyki ofiarnej, polegającej na tym, że na ołtarzu spalano dla bogów przede wszystkim te części zwierzęcia, które były mało użyteczne jako pokarm, całą zaś resztę spożywali ludzcy uczestnicy obrzędu. Jakim prawem ludzie byli tak uprzywilejowani? Wyniknęło to, opowiadano, z podstępu Prometeusza, który sam też był przecież bogiem, a stanął po stronie ludzi. [...] Zeus dał się oszukać i wybrał właśnie część gorszą, olśniony świetlistością tłuszczu.

Ale Hezjod [...] dokonuje nieraz racjonalizacji mitów. Jego zdaniem Zeus bynajmniej nie dał się zwieść. Przejrzał machinację Prometeusza i uznał ją za sposobność do zesłania niedoli na śmiertelnych ludzi. [...] Zdobył mocną podstawę do wypełnienia gniewu, jaki nim zatrzęsł, do wymierzenia srogiej kary ludziom i Prometeuszowi.

Wersja Hezjoda jest na pewno bardziej racjonalna od tamtej pierwotnej, jakiej się domyślamy. Ale obie mają tę wspólną cechę, że prześwituje poprzez nie wyraźny brak jakichkolwiek serdecznych stosunków między ludźmi i bogami. [...]

Kara, jaką oburzony szalbierstwem Prometeusza Zeus wymierzył ludziom, była dwoista. Po pierwsze, [...] „ukrył ogień”, którym, można mniemać, przedtem się posługiwali. Hezjod pięknie nazywa ogień: „moc niestrudzonego ognia” albo „widzialny z dala blask niestrudzonego ognia”; wyczuwa się, że ten chłopski poeta z Beocji nieraz się grzał przy ognisku przez długie nocne godziny. Ukrył więc Zeus przed ludźmi nasienie swego promiennego cudu, ale, jak potem czytamy i w *Pracach i dniach*, i w *Teogonii*, dzielny Japetyda przechytrzył go. Ukradł to nasienie wyniósł je w pustym wnętrzu łodygi rośliny [...], która pono była rodzajem kopru, i przywrócił ludziom. [...]

Trudno się więc dziwić, że Zeus, widząc jak rozpromienił się u śmiertelnych ogień, jeszcze się bardziej rozgniewał. I wymierzył ludziom drugą karę. [...] Oto Zeus nakazał przesławnemu Kalece, [...] czyli [Hefajstosowi](#), żeby ulepił z ziemi postać cnotliwej, czy może tylko nieśmiałej [...] dziewczyny. [...] Autor *Teogonii* najprawdopodobniej pojmuje to zdarzenie jako stworzenie pierwszej na świecie kobiety. [...] Nie pozostawia żadnej wątpliwości co do tego, że podarowanie ludziom owej dziewczyny było karą. [...] Z tego, co mówi, można by wyprowadzić wniosek, że kobiety żyją wśród śmiertelnych mężczyzn na ich nieszczęście. [...]

[Hermes](#) nazwał tę kobietę Pandorą, jakby „Wszech-Wyposażoną” – [...] dlatego [...], iż „wszyscy bogowie mieszkający na Olimpie dawali

wówczas, każdy z nich, jakiś dar, podarki te miały utracić ludzi żywiących się chlebem”. Zamknięte one były, jak się okaże, w wielkiej beczce, stanowiącej chyba posag dziewczyny. [...] Razem z beczką wyprawił Zeus Pandorę, pod opieką Hermesa, do ludzi i ich protektorów. W tym momencie musimy sobie przypomnieć niemądrego brata Prometeuszowego, Epimeteusza. [...] Prometeusz często ostrzegał był głupca przed jakimikolwiek darami olimpijskiego władcy [...]. Ale Epimeteusz nie pamiętał, nie myślał. Przyjął piękną Pandorę. [...] Kobieta, która weszła do jego domu, własnymi rękami zdjęła wielką pokrywę z beczki. [...] Ledwie Pandora otworzyła beczkę, wysypały się z niej wszystkie utrapienia i choroby, poleciały na świat i osaczyły ludzi. To były właśnie podarki, jakie posag w sobie tai! Jedna tylko Nadzieja [...] tam została nieporuszona pod pokrywą wielkiej beczki i nie pofrunęła do wrót; zanimby bowiem zdążyła to uczynić, zatrzymała ją pokrywa, znowu położona na beczce [...].

Prometeusza zaś ukarał Zeus jeszcze straszniej. Także o tym opowiada Hezjod [...] w *Teogonii*:

Przebiegłego łańcuchem spętał
niezmożonym,
Ciężkimi kajdanami, wbił klin w środek ciała
I szerokoskrzydłego napuściła nań orła.
Ten nieśmiertelną zżerał wątrobę, lecz nocą
Odrastało z niej wszystko, co ptak za dnia wyrwał.

Źródło: Zygmunt Kubiak, *Mitologia Greków i Rzymian*, Warszawa 1998, s. 94–103.

Prometeusz

Źródło: Thomas Quine, Flickr, licencja: CC BY 2.0.

Wyzwolony Prometeusz

Zdecydowana większość dzieł poświęconych Prometeuszowi koncentrowała się albo na jego całej historii, albo na którymś z epizodów, jak stworzenie człowieka, wykradzenie dla niego ognia, poniesienie surowej kary ustanowionej przez Zeusa. Znacznie rzadziej wspomniano o tym, co wydarzyło się później. Uwagę na ten temat sformułował w *Słowniku mitów i tradycji kultury* [Władysław Kopaliński](#):

” Władysław Kopaliński

Słownik mitów i tradycji kultury

Wreszcie, po setkach lat tej męki, [Herakles](#) strzałą z łuku zabił orła, a także uwolnił Prometeusza na polecenie Zeusa, któremu tytan wyjawiał w zamian tajemnicę powierzoną Prometeuszowi przez matkę (Temidę): „Ktokolwiek z bogów czy ludzi będzie miał syna z nereidą Tetydą, syn ten będzie potężniejszy od ojca”. Odwiodło to Zeusa od zalotów; wyswatał wtedy Tetydę śmiertelnikowi [Peleusowi](#) [...]. Ostatecznie wyzwolenie Prometeusza nastąpić miało jednak dopiero

wówczas, gdy któryś z nieśmiertelnych zrzeknie się dla niego swej nieśmiertelności.

Źródło: Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1987, s. 932.

” Władysław Kopaliński

Słownik mitów i tradycji kultury

Chiron [...] najślawniejszy z centaurów, prawy, mądry i uczony [...]. Był [...] przyjacielem Herkulesa, który go przypadkowo zranił w kolano zatrutą strzałą. Rana była nieuleczalna, więc Chiron, nie mogąc wytrzymać bólu, zrzekł się nieśmiertelności na rzecz Prometeusza.

Źródło: Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1987, s. 150.

Słownik

esej

(fr. *essai*) – gatunek piśmiennictwa prozą, który charakteryzuje się subiektywizmem, z jakim autor rozpatruje jakiś problem; może mieć charakter filozoficzny, krytycznoliteracki, publicystyczny lub naukowy

prometeizm

postawa buntu wobec niesprawiedliwości, która dotyka daną społeczność, charakteryzująca się gotowością poświęcenia własnego szczęścia w imię wyższych wartości

szalbierstwo

oszustwo, szachrajstwo; wyzyskiwanie czyjejś niewiedzy dla własnej korzyści

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią audiobooka. Dlaczego Prometeusz jest postacią tak trudną do jednoznacznej oceny? W swojej odpowiedzi użyj argumentów odnoszących się do zasług i winy tej postaci.

Polecenie 2

Dlaczego postać Prometeusza stała się tak inspirująca dla twórców romantycznych? Wskaż cechy charakteru tej postaci, dzięki którym ukuto termin „prometeizm”.

Słownik postaci

Ajschylos

(525–456 r. p.n.e.) – grecki tragediopisarz, zaliczany obok Sofoklesa i Eurypidesa do trzech najważniejszych dramaturgów antycznych; wprowadził znaczące zmiany w strukturze dramatu (m.in. poprzez dodanie drugiego aktora); napisał np. trylogię poświęconą Prometeuszowi, z której zachowała się środkowa część, tj. *Prometeusz w okowach* – Ajschylos przedstawił w niej wydarzenia związane z przykuciem dumnego Prometeusza do skały na Kaukazie

Owidiusz

(43 r. p.n.e. – 18 r. n.e.) – rzymski poeta, autor m.in. *Przemian (Metamorfoz)*, zbioru mitów w literackiej wersji, z której czerpało bardzo wielu następców;

Wergiliusz

(70–19 r. p.n.e.) – rzymski epik i poeta, uważany obok Horacego za najwybitniejszego twórcę epoki cesarza Oktawiana Augusta; autor m.in. eposu *Eneida*, mówiącego o Eneaszu, księciu trojańskim, który po zniszczeniu jego rodzinnego miasta trafił na tereny Italii, a także *Georgik* – poematu, w którym znalazły się porady dla rolników, oraz *Bukolik* – zbioru sielanek przedstawiających życie pasterzy w Arkadii

Johann Wolfgang Goethe

(1749–1832) – niemiecki poeta, dramaturg, prozaik, uważany za jednego z najwybitniejszych twórców romantyzmu europejskiego; autor m.in. powieści epistolarnej *Cierpienia młodego Wertera* (1774), dramatu *Faust* (1773–1832) oraz pisanego w latach 1772–1774 wiersza *Prometeusz* (1789), w którym tytułowy bohater przeciwstawia się tyranii Zeusa

Franz Kafka

(1883–1924) – niemieckojęzyczny pisarz, niemal całe życie związany z Pragą; autor powieści i opowiadań, w których w bardzo indywidualny sposób przedstawiał niepokoje wyobcowanego, samotnego człowieka pierwszych dekad XX w.

Gustaw Herling-Grudziński

(1919–2000) – polski prozaik, eseista, dziennikarz; od drugiej wojny światowej do śmierci przebywał poza Polską; autor powieści, opowiadań, dzienników; uważany za pisarza-moralistę, który w przenikliwy sposób przedstawiał człowieka epoki totalitaryzmów (faszyzmu i komunizmu)

Zbigniew Herbert

(1924–1988) – polski poeta, dramaturg, eseista, znawca kultury antycznej

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Nadaj tytuły poszczególnym częściom tekstu Michała Głowińskiego.

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij, kim jest Prometeusz. Napisz, na czym polega wieloznaczność tej postaci.

Ćwiczenie 6

Na podstawie tekstu Michała Głowińskiego napisz, dlaczego Prometeusz był ważną postacią dla polskiego romantyzmu.

Ćwiczenie 7

Postępowanie Prometeusza postrzega się zazwyczaj pozytywnie, natomiast w eseju Michała Głowińskiego został nazwany bohaterem groteskowym i absurdalnym. Zbierz argumenty potwierdzające tę tezę.

Ćwiczenie 8

W tekście liczącym 100–120 słów wykaż, że tytuł eseju Michała Głowińskiego – *Ten śmieszny Prometeusz* – jest trafny.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Prometeusz – bohater wieloznaczny

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

II. Kształcenie językowe.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

9) stosuje zasady etykiety językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych odpowiednie do sytuacji;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

7) odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

3. korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej;

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;

- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- dokona analizy fragmentów eseju *Ten śmieszny Prometeusz* Michała Głowińskiego;
- omówi losy Prometeusza;
- wskaże cechy postaci, dzięki którym powstał w późniejszych czasach termin *prometeizm*;
- wyjaśni trafność tytułu eseju *Ten śmieszny Prometeusz*.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego;
- praca w grupach.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o odnalezienie w źródłach obrazu Theodoora Romboutsa *Prometeusz*. Zadaniem uczniów jest przeczytanie w domu mitu o Prometeuszu, następnie opisanie obrazu z uwzględnieniem nawiązania dzieła do mitu.

Prometeusz

Źródło: Theodoor Rombouts, domena publiczna.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wprowadza uczniów w temat lekcji, zaznaczając, że Prometeusz jest bohaterem kojarzonym z kilkoma wydarzeniami ważnymi dla dziejów ludzkości. Według niektórych wersji mitów za twórcę ludzkości uznaje się właśnie Prometeusza.
2. Nauczyciel pyta uczniów, jak postrzegają postawę Prometeusza na podstawie przeczytanego mitu. Prosi również uczniów o prezentację wykonanej w domu pracy.
3. Nauczyciel informuje uczniów, że postępowanie Prometeusza zazwyczaj postrzega się pozytywnie. Opisując to, co zrobił dla ludzi, widzi się w nim boga cierpiącego za tych, których stworzył, określa się go wręcz mitologicznym Chrystusem.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj”. Następnie odpowiadają, na pytanie, co dalej zadziało się z Prometeuszem.
2. Uczniowie zapoznają się z nagraniem w sekcji „Audioobok”. Rozmawiają w klasie o tym, jak po wysłuchaniu tekstu Michała Głowińskiego zmienia się postrzeganie Prometeusza jako bohatera.
3. Nauczyciel prosi uczniów o odczytanie informacji zamieszczonej przy postaci Franza Kafki. Chętna osoba omawia krótko cztery legendy dotyczące Prometeusza.
4. Uczniowie w parach wykonują oba polecenia z sekcji multimedialnej. Chętne osoby prezentują odpowiedzi.
5. Uczniowie przechodzą do sekcji „Sprawdź się” (od 1 do 7). Wykonują ćwiczenia indywidualnie lub w parach. Nauczyciel prosi wybrane osoby o zaprezentowanie odpowiedzi i komentuje.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie dzielą się na trzy grupy i wypisują w formie mapy myśli skojarzenia (przymiotniki, rzeczowniki określające postać tytana):
Prometeusz antyczny;

Prometeusz romantyczny;

Prometeusz współczesny.

Na koniec dzielą się refleksjami, nauczyciel może sterować rozmową/dyskusją.

Przykładowe pytania nauczyciela:

Jak postać Prometeusza postrzegano w różnych epokach? Dlaczego? Dlaczego współcześni tak surowo ocenili Prometeusza?

Praca domowa:

1. W tekście liczącym 100–120 słów wykaż, że tytuł eseju Michała Głowińskiego – *Ten śmieszny Prometeusz* – jest trafny.

Materiały pomocnicze:

- *Prometeusz* w reż. Krzysztofa Babickiego, Teatr Telewizji 1987.
- Jerzy Andrzejewski, *Prometeusz*, Warszawa 1973.

Wskazówki metodyczne

- Z materiałem multimedialnym uczniowie mogą się zapoznać przed lekcją, aby wcześniej zauważyć zmianę postrzegania postaci Prometeusza - od bohatera do postaci, której się nie gloryfikuje.